

НАПРЯМ 6. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-51>

ПРО ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ

Варгуляк Олена Геннадіївна

*доктор філософії, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Загальновідомо, що основним джерелом міжнародного права є міжнародний договір. Як стверджують у наукових колах, такі документи є необхідним елементом нового світового правопорядку, вони посідають центральне місце в галузі міжнародного публічного права; їх роль і значення неухильно зростають [6; 2, с. 56–57]. Міжнародні договори впливають на створення та зміст нормативно-правових актів, а також безпосередньо застосовуються у відповідних внутрішньодержавних відносинах [8, с. 36]. У ХХ столітті спостерігалось стрімке збільшення кількості міжнародних договорів. Саме тому питання визначення змісту міжнародного договору є принципово важливим для теорії та практики міжнародного права.

За змістом Віденської конвенції про право міжнародних договорів «договір – це міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, у двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування» [1].

Традиційно для міжнародних документів процитована дефініція відображає широке розуміння категорії, яку позначає, та закріплює ключові характеристики договору, серед яких, зокрема: письмова форма укладення; можливість кількох варіантів викладення – в одному або декількох взаємопов'язаних документах (приміром, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї); сторонами виступають держави; базується на вимогах міжнародного права.

Варто також додати один момент, який не знайшов свого відображення у процитованому конвенційному визначенні, проте є важливим у контексті питання змісту міжнародного договору. Так, він відображає узгоджені позиції держав, міжнародних організацій чи інших суб'єктів міжнародного права. Приміром, конвенції ООН, резолюції Ради Європи, міждержавні угоди тощо. Тобто міжнародний договір не лише юридичний інструмент, а й механізм досягнення консенсусу щодо стандартів та правил поведінки у певній сфері міжнародних відносин.

Національне законодавство України повністю узгоджується із загальноновизнаним підходом до розуміння природи міжнародного договору. Так, за Законом України «Про міжнародні договори України» міжнародним договором України вважається укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [7].

У наукових джерелах пропонується розуміти міжнародний договір як юридичну угоду між двома або кількома державами чи іншими суб'єктами міжнародного права, яка має на меті регулювання прав та обов'язків сторін у конкретній сфері. Міжнародні договори є основою для врегулювання міжнародних відносин і складаються з норм, що мають обов'язковий характер для всіх учасників угоди [4].

На думку А.В. Войціховського «міжнародний договір – це угода, що укладається між суб'єктами міжнародного права, які мають право на нормотворення, незалежно від її форми та найменування й відповідає нормам міжнародного права. Відмінністю будь-якого міжнародного договору є закріплення в ньому правил поведінки суб'єктів міжнародного права й надання останнім юридично обов'язкового характеру» [2, с. 107]

Окремі дослідники звертають увагу, що «норма-дефініція «міжнародний договір України» є стабільною [10, с. 97]. Водночас підкреслюючи, що відзначена стабільність однак не свідчить про незмінну сталість категорії «міжнародний договір», особливо з огляду на сучасні трансформаційні процеси у світовому правопорядку [9]. У цьому контексті варто наголосити на наукову позицію стосовно того, що міжнародні договори повинні бути здатні адаптуватися до нових правових реалій з урахуванням динамічної міжнародної ситуації, у зв'язку з чим важливо, щоб регламентувалися механізми для змін або перегляду відповідних положень. Це дозволяє забезпечити сталість і ефективність угод у довгостроковій перспективі, зважаючи на змінювані політичні, економічні або екологічні обставини [4].

У словниковій літературі міжнародний договір (англ. treaty, фр. traité, нім. Vertrag) визначено як угоду між державами і/або іншими суб'єктами міжнародного права, яка регулює відносини між ними шляхом встановлення, зміни або припинення їх взаємних прав та обов'язків згідно з міжнародним правом [3, с. 842]. Своєю чергою в Енциклопедії сучасної України міжнародний договір – це угода між двома або декількома суб'єктами міжнародного права, що встановлює, змінює або припиняє їхні взаємні права та обов'язки [5].

Порівняння законодавчих, словникових і наукових підходів засвідчує, що всі вони сходяться до визначення міжнародного договору як юридично обов'язкової угоди між суб'єктами міжнародного права, що регулюється міжнародним правом. Водночас змістовні акценти суттєво відрізняються: законодавство фокусується на формальних і процедурних ознаках, словники – на стислому узагальненому змісті, а наукова доктрина – на теоретико-прикладних аспектах, функціях і еволюції міжнародних договорів. Саме науковий підхід забезпечує найширше та найглибше розуміння їх природи, враховуючи динаміку міжнародного правопорядку та потребу в адаптивності договірних механізмів.

Резюмуючи зазначене, доходимо висновку стосовно того, що міжнародний договір є універсальним і водночас гнучким правовим інструментом, який поєднує у собі нормативність, консенсусність та здатність до адаптації. Він виступає фундаментальною формою вираження норм міжнародного права й основним засобом регулювання взаємовідносин між різними суб'єктами, передусім державами. Сучасна тенденція до розширення договірної бази та підвищення ролі міжнародних договорів свідчить про їх ключове значення у функціонуванні міжнародного правопорядку, а також про потребу подальшої еволюції договірних механізмів відповідно до глобальних змін та викликів.

Література:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
2. Войціховський А.В. Міжнародне право : підруч. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2020. 544 с.
3. Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. / ред. кол. : Ю.С. Шемшученко, В.Н. Денисов (спів-голови) та ін. ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Т. 1. А-Д. К. : Академперіодика, 2014. 920 с.
4. Іса огли Ісасв Хусейнхан, Панченко В.В. Об'єкт та мета міжнародного договору. Universum. № 15. 2024. С.118-126. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1520/1539>

5. Міжнародний договір. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-65143>

6. Павко Я. Поняття міжнародного договору, його джерела та суб'єкти: термінологічні аспекти проблеми. Віче, № 12, червень 2013. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/3721/>

7. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

8. Рагуліна К.А. Вплив міжнародних договорів на національне законодавство України : загальнотеоретичний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2018. № 35. Том 1. С. 32-36.

9. Тищенко Ю. Міжнародний договір у регулюванні відносин колізійного права. Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. 2023. № 4. С. 62-72. DOI: 10.31617/3.2023(129)06

10. Чернега В.М. Розвиток законодавства та науки Міжнародного приватного права за час функціонування однойменного закону. Право і суспільство. 2023. № 2. Т. 2. С. 95-101. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.2.15>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-52>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Денисяк Микола Миколайович

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

з міжнародного права

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

У сучасному світі забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку в аграрній сфері є ключовими викликами, що вимагають комплексного міжнародно-правового регулювання. Продовольча безпека визначається як стан, за якого всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка задовольняє їхні харчові потреби та уподобання для активного та здорового життя [1]. Сталий розвиток в аграрній сфері